SG

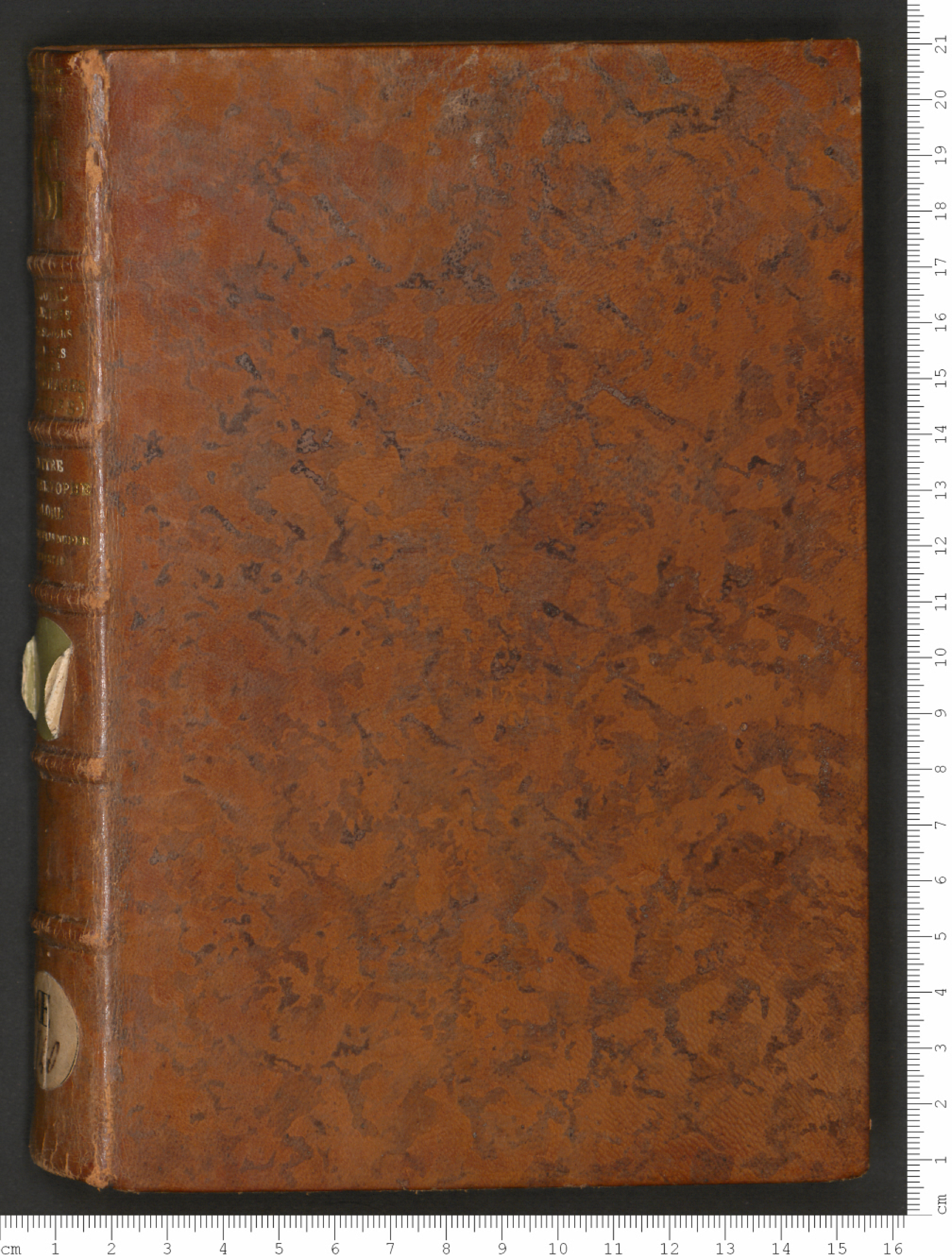
RECUEIL
DE LETTRES
ET DISCOURS
ADRESSÉS
À DIVERS
PERSONNAGES
(XV-XVI.e S.)

LETTRE
DE CHRISTOPHE
COLOMB
DE INSULIS NUPER
INVENTIS

La pièce 3 de ce recueil est la seconde édition de la traduction latine de la Lettre de Colomb relatant la découverte du Nouveau monde.

Elle a été imprimée par Stephanus Planck, à Rome en 1493, lequel a également imprimé la 1re édit. — mais en omettant au titre le nom de la reine Isabelle.

Dans celle-ci, Planck corrige cette omission, ainsi que le nom du trésorier des Rois Catholiques.

C'est le no 4 de ma Bibliot. Americ. Vetustissima.

Henry Harrisse

3 Juin 1892

les fiches portent pièces 1 à 6

puis pièces 1 à 30.

P. 1 – – Daté de 1522 }
2. – id –
3. circa 1522
4 ––
5} ––
6} Daté de 1522

Ces six premières pièces forment les ff. 1 à 27 du vol. et sont toutes du XVIe s.

Pièces incunables : n° 1 (6) Daunou 463 – Pellechet 4090
2 (7) – 416 – 3230
3 (8) – omis – omis
(cf. 2 autres ex. D. 480 – 5060 et un 4e ex. OE XV. 351 p. 12).
4 (9) Daunou 718 – 3862
5 (10) – 465
6 (11) – 675
7 (12) – omis Pellechet omis
(cf. OE XV. 351 p. 27 667 – 1686)
8 (13) Daunou 710
9 (14) – omis – omis
(cf. OE XV. 351 p. 22 671 – 5019)
9* (15) – omis –
(cf. OE XV. 351 p. 23 669
9** (16) – omis
(cf. OE XV. 351 p. 28 673
10 (17) – 653
11 (18) – 665
12-13 (19) – 674 Pellechet 2048
14 (20) – omis
(cf. OE XV. 351 p. 29 712
15 (21) – 461 Pellechet 4816
16 (22) – 588 – 4433
17 (23) – 590 – 2836
18 (24) – omis mais sous le n° 832 Daunou cite l'ex. [351] qui n'existe pas ds. cet autre recueil : c'est sans doute une erreur
19 (25) – 534
20 (26) – 792
21 (27) – 419 coté à tort [351] ?

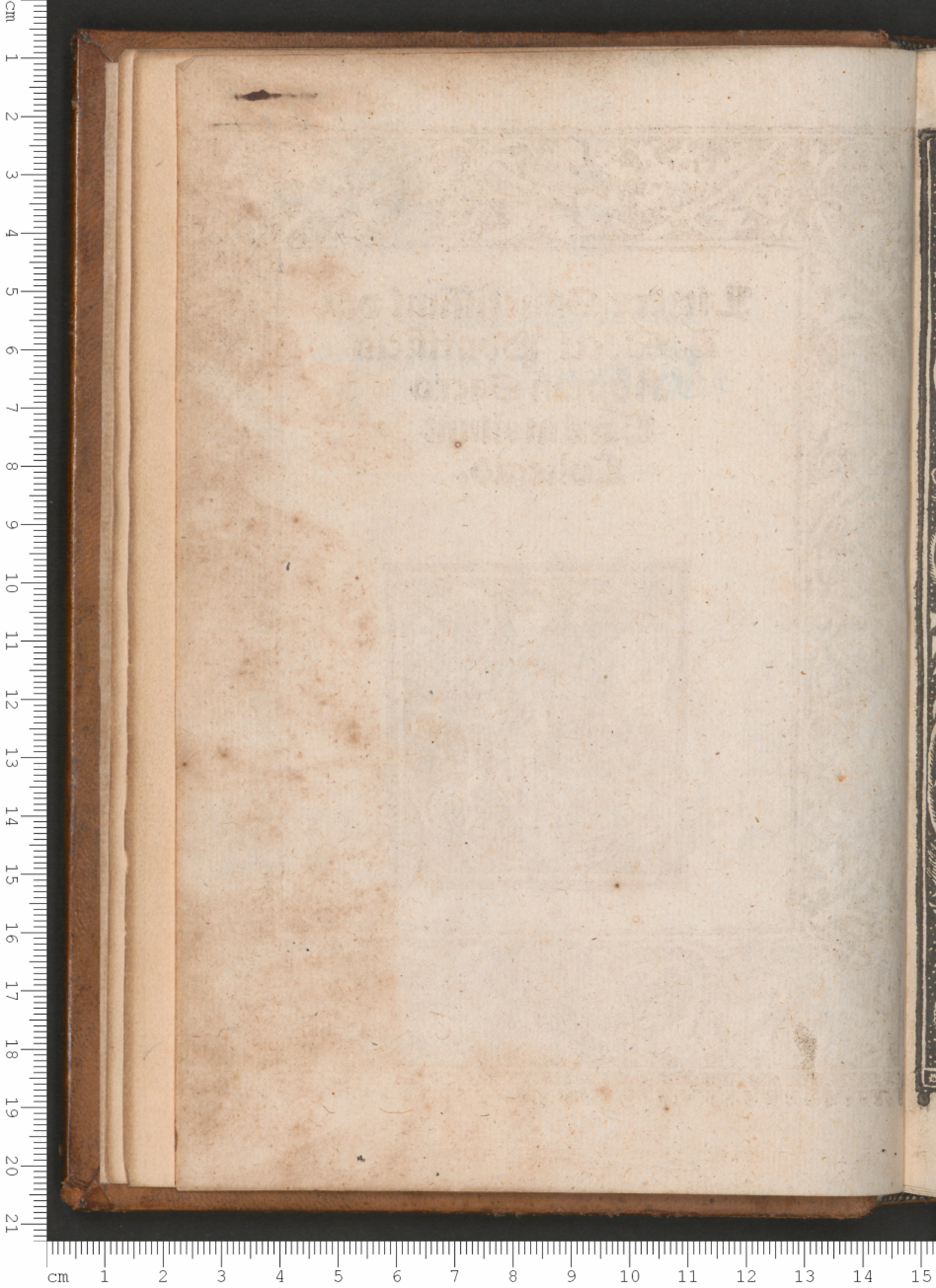
T.S.V.P.

22 (28). Daunou 717.
23 (29) – 287.
24 (30) – 313
25 (31) – 314
26 (32) – 466
27 (33) – 451

---

28 (34) Pièce datée de 1523
29 (35) – 1524
30 (36) – 1521.

n.° 4 (9) Lettre de Christophe Colomb

Oratio in funere sancte memorie Friderici·iij·Romanorũ Imperatoris wienne habita per Spectabilem virum dominum Bernhardum Perger illic in Consilio Ciuium wiennensium pro inuictissimo Romanorum Rege vicegerentem·

Mallem Serenissime ac Potentissime princeps Maximiliane sacri Romani Imperij moderator ⁊ Rex semper Auguste: id in presentiarum dicẽdi genus humeris meis impositum: quod quondam tacitus ipse mecum reuolui·aliquãdo futurꝫ esse: vt in hoc loco Serenitas tua cum caro parente ęquis animis regnantes in longi exilij commutationem summa cum laude: triumpho: ⁊ victoria publica contione lęti inuitaremini· Quod cum longe aliter atqꝫ mecum reputabã illud inexorabile fatum res humanas voluerit: lugubris: tristis merore ⁊ ęrũna plenus hic prodire cogor· atqꝫ vtinam sacrũ hunc diem quem pleriqꝫ Aulici Imperiales hic stantes ore Cęsareo pollicitum audierunt: viuere licuisset: quid dulcius? quid iocũdius vnqꝫ vniuerse huic congregationi accidere potuisset nõ video· Nam tu quidem Serenissime Rex vnicum etate nostra filialis obseruantie speculum et exemplar carissimo genitore quẽ ab ineũte etate tua vsqꝫ in extremã ipsius horã summa veneratione coluisti· Vos illustrissimi Principes consanguineo patrono ⁊ vnico presidio vestro lęti potiremini: Reuerendissimi presules: Reuerendi ac religiosi prelatij Magnifici Comites Barones simul ⁊ vniuersa nobilitas: gratia piẽtissimi Imperatoris freti res vestras tum publicas: tum priuatas sũma cum quiete administraretis· Ego quoqꝫ si tantillum hoc in loco nominare phas est· vna cum vniuersa litterarij ordinis ꝓfessione ⁊ presertim huius sacri wiennensis gymnasij collegio dominuꝫ ⁊ benefactorem nostrũ fide ⁊ obsequio profiteremur· quem ⁊ si fata nobis prorsus iniqua preter opinioneꝫ e medio sustulerint: neqꝫ illorꝫ ineuitabili ordinationi contraire liceat

Licebit saltem in erũnarum nostrarum solatiũ ⁊ tanti princi-
pis perpetuũ monimentum de virtutibus eius ⁊ rebus magni
fice gestis vt temporis angustia admittet paucula quedam at
tingere. quo te serenissime Rex tanti patris vnicam prolem su
perstitem eius vice quem vulgo amisisse videmur. ⁊ colere ⁊ ve
nerari. Tum et tuam contemplantes celsitudinem: tanquã
hunc non vita functum: sed potius in te renatum dolorum no
strorum tanto facilius obliuisci possimus. At cũ Maiestatis
sue tot ⁊ tanta egregia facinora nedum hoc in loco relatu di-
gnissima: sed etiam sempiterna memoria posteritati dicanda
sese vna ingerant: dabis veniam Serenissime Rex si oratio no
stra amplitudinem huius loci non equet: si quantus fuerit sa
cer ille genitor tuus dicere formidem: egent nempe ista: vena
longe vberiore ⁊ tempore rerũ magnitudini respondenti. Tũ
quid multa modo dixisse iuuat: cum tuam celsitudinem ⁊ totã
hanc coronam alio intentos mestos lugubresqꝫ potius quan
tum hodierna die casu tanti Principis totus terrarꝫ orbis pa-
titur qꝫ hec pusilla meditantes conspicio. Et quidem haud in
iuria. Imprimis nempe tu serenissime Rex vite tue solatio. sta
tus ⁊ dignitatis tue firmissimo columine prudentissimo atqꝫ
amantissimo parente tuo orbatus cuius incredibili in te amo
re atqꝫ beniuolentia ad summũ Imperij decus euectus es: vt
quem natura sibi principem hereditariũ succedere nouerat: eũ
⁊ pari dignitate. Regnis vero populis ac terris longe amplio
ribus succedere voluerit. Judicia extant. ⁊ primum ⁊ precipuũ
dum vastũ illud Hungarie regnũ iuri suo cedens ad te deuol-
ui ordinauerit dum bellicam nobilissimã Gallie regionem di
tioni tue adiecerit. Ecce diui parentis beneficio: inclyta dom⁹
Austrie in Occeanum vsqꝫ signa sua pfert: ⁊ eadem rursus in
Adriaticum mare reducit. Ecce Austriam iam Flandria canit
Austriam Burgundi. Henones. Brabanti. Holandi. Selandi.
innumeriqꝫ alij populi externi principantẽ venerant. Taceo
que intra fines patrios conquisita celsitudini tue reliquerit.
Taceo Carentanos Carnosqꝫ olim solo nomine Ducibus Au

strie parentes: hodie quibusdam acerrimis impedimentis ope
ra Cesarea exactis pleno iure ad Maiestatem tuaz deuolutos.
Taceo fortissima Castra Ciuitates Opida portus. et intima
Sinus illirici fontisq; timaui non sine periculo vite paterne
e manibus occupantiū erepta et imperio tuo adaucta. Taceo
cōstantissimū eius in hoc cruento et diuturno Hungarico bel
lo animuz: qui vt principatus et dominia que tenuit sanguini
suo seruaret iminuta: prius exulari elegit q̄ ex his terris pu
gillū sponte alienare. O dignum parentem perpetua venera
tione colendū: cuius curam et sollicitudinem filius superstes.
ymmo nedum filius superstes: sed et vniuersum Romanum
Imperium abundantissime sentit. O venerandum Imperato
rem: iusto titulo Augustum inscriptum qui rem suam Roma
nam ita administrauit vt per quinquaginta et quatuor annos
imperans ne apicem vnum eidem auferre permiserit. Quid de
religione loquar? que quanto in hoc sacro Cesare nostro cla
ruerit dum meditor ingens et insulcabile pelagus ingredi vi
deor: qua (pace omniū dixerim) nemini illustrium: nemini in
ferioris gradus sua etate cessisse pene omnibus constat. Ipse
nanq; adolescens qualis religione futurus erat ostendit: dum
dominicum sepulchrum et loca vbi sacri pedes saluatoris no
stri steterunt: nullius impulsu: nullius hortatu. ymmo mul
tis contradicentibus: sed sumet deuotione incitatus visita
ret: deinde etate solidior dum sacri Imperii gubernacula assu
meret: necdum naue ad quam manum imposuerat ob subitam
mutationem satis perspecta illico perniciosam et toti religio
ni nostre exitialem pestem in Basilee Concilio exortam forti
animo compescuit: et sua moderatione prorsus extinxit. Post
ea vero paulatim crescente etate creuit et religio: et ardens
quoddam visendi loca sacra desiderium: quo non satis erat se
mel suam vidisse Romanam vrbem. Illicq; sumptis cum con
iuge sua carissima diua Leonora infulis Imperialibus semel
sacrosanctas adorasse reliquias: quin et Paulo. ii. Pōtifice ma
ximo in trono diui Petri sedente non Imperator: sed humilis

christi assecla τ totus religioni deditus: rursus beatorum apo
stoloꝝ limina reuidens sacra Romana iterum adorauit: xp̄iq́ꝫ
vicarium deuotissimus ecclesie Romane cultor: defensor: τ au
ctor: quantum Imperiali celsitudini congruebat veneratus.
sancti Georgij religionem militarem sua auctoritate τ impen
sis renouari: ecclesias wiennensem τ Noueciuitatis in cathe-
drales erigi: in hoc beati Stephani templo quotānis indulgē
tias plenarias largiri obtinuit: atq; his alijsq; innumeris sa-
cris religiosus Imperator onustus sumpta demore pontifica-
li benedictione extremū vale vrbi dixit. Quid Mantuanum?
quid Ratisponeñ. conuentum quibus clariores etas nostra
non vidit cōmemorem? cum hi soli Cesaris religionem testenť
quantūq; xp̄ianissimus Imperator in euersionem nephande
Mahumetane secte totis viribus elaborauerit. Succedunt ad
huc his longe maiora religionis sue monumenta veneranda.
In primis sedes Laybaceñ beneficio Cesareo dudū in lucem
euecta: Succedūt monachi sancte Trinitatis de Nouaciuita-
te Cesarem in terris suū creatorē profitentes: Succedunt iteꝝ
diui Pauli primi heremite sanctimoniam sectantes quaq; per
dominia sue Maiestatis inducti atq; plantati: Tū Canonici
regulares in Rotūmanno collegium τ hospitale illud pientis
simū sub monte quem Pirum appellamus extructū. Sanctimo
niales sancte Cecilie nuper in vrbem Agrippinam translate.
ac opibus τ religione plurimū aucte. Sanctimoniales in sub-
urbanis Ulmensium Cesaris auctoritate contra omniū opi-
nionē in regularem disciplinam reducte. Muliercule peniten
tes domus sancti Hieronymi wienneñ pridie eius diei q̄ di-
ue virgini vt mos suus erat supremū dicasset ieiuniū nouam
sue Maiestatis donationē experte Postremo ingens sacerdo-
tum τ capellanorū turba se suo auctore orbatam assidua voce
clamitans: que singula sancte τ sincere religionis exempla: et
presertim precipuū τ singulare illud principum Austrie decus
Diuū Leopoldum tot annoꝝ cursibus carcere clausum: nunc
vero sola Cesaris sollicitudine in lucem relatū τ mortalibus

quantus cęlo fulgeat ostensum ac haud dubiū Cęsarem quem inter mortales successorem habuit in terris: hodie sibi ꝛ in celis successisse gaudentem: que singula dico si digerere vellē accurrent vniuersa totius Germanie cenobia ꝛ sacrarum domorum Collegia que sese quantū beneficij Cęsarei senserint preteriri nollent. Sed quoniaꝫ accelerat sacri funeris curatio cui insignem hunc conuentum ardenti spiritu intendere conspicio: hec ꝛ alia queuis vestigia que dignissimus Imperator viuens ad religionem: fidei cultum: clementiā: deuotionem: pietatem: Romane ecclesie. summiqꝫ pontificis ꝛ ordinis clericalis obseruantiā pertinentia accuratissime prosequutus est potius in aliud tempus referenda existimo. ꝙ tantarum virtutū copiā hic male interpretando vitiare. Illud tamen velleris aurei gestamen quod idem Cęsar pro gloria domus Burgundie non dedignatus est assumere: quantūcunqꝫ funus vrgeat ob eius vetustatem ꝛ per multa secula obseruantiam in hoc celeberrimo loco intactum preterire non licet Prima nempe seculi origine religiosissimus gentis Judee ductor Gedeon illi auctoritatem dedit dum de hostibus triumphans diuinitatem quandam celo demissam eidem inesse senserat. quod ꝛ longe postea fortissimus Jason collecta Europa atqꝫ Asia iuuenum ingenti multitudine terra mariqꝫ quesitū: ac tandem Colchis sub custodia repertum signū triumphale toto terrarū orbe clarissimū posteritati reliquit: ad quod assequendū multis conatibus Gallie ꝛ Britanie reges ꝛ principes cum diu et quidem frustra aspirassent: tandem in clarissimā Burgundie domum concessit. Gaudeant igitur Burgundie duces inter tot reges ꝛ principes soli tanto munere digni: gaudeant quiqꝫ fortissimi viri quibus datum est hoc nobile gestamen humeris ferre ꝛ tantum principem eoꝝ collegio asscribi. Adsis igitur serenissime rex Maximiliane vna cum clarissimo nato tuo Philippo Archiduce. Adsis Illustrissime priceps Alberte domus Saxonie singulare presidiū. Adsit ꝛ reliqua nobilitas cui ob genus ꝛ rerum gestarū amplitudinem hoc aurei velleris donum cō-

cessum est: vt quemadmodũ vno animo vna voluntate ad res maximas obeundas in eo indiuiduo fędere iuncti estis: ita hodierna die vna voce: vno habitu: huius grauissimi capituli vestri dignissimũ caput e medio vestri sublatum plangite ꝛ pro more ordinis vestri illi debitũ officium exhibete: quo expleto: dii in auxiliũ ꝛ collegium vestrum vocandi sunt: vt in demortui locum quempiã saltem imaginem tanti principis quẽ amisistis referentem sufficiant. Redeo ad magnifici atq; indefessi Imperatoris fortissima gesta: sed heu deserit me tempus ꝛ dicendi cõmoditas aufertur. Statuerã enim sue Maiestatis bella pro republica fęliciter gesta labores in exhaustos pericula vitę totiens contempta: patientiã in aduersis singularez atq; inauditam. Principes ꝛ reges in sacrum Imperiũ incursantes vel consilio quo nemo validior: vel armis quo nemo acrior: deuictos: quibus subactis clementiaz Imperatore magnanimo dignissimã referre. Sed vt hec omnia vno verbo complectar ꝛ dicendi finem faciã. Ecce Cęsarem in omnibus agendis summũ moderatorẽ. Ecce Cęsarem vnicum caput quod reipublice pondus sustineret adeo vt nihil esset tam arduũ: tam difficile quod consilio non obiret: prudentia non explicaret: ꝛ auctoritate non perficeret: q̃tumq; primus ꝛ iterũ ille alter sui nominis duo quondã clarissimi Imperatores. tũ ꝛ Henrici: Conradi: Ottones: ꝛ quiuis alii quos Germania in suis annalibus fortissimos cantat adlethas: longius quoq; per Carolos: Ludouicos: Berngarios: Constãtios: Domitios: Claudios: Tyberios: ꝛ vsq; ad Julium primũ ascendendo quantũ hi dico singuli vel cõsilio vel armis ꝛ rebus magnifice gestis glorie post se reliquerint: tantundem vnicus Js Fridericus. iii. in seipso complexus est: ꝛ hoꝝ omniũ imaginem gerens precipuã sibi in hac mortali vita degens ĩmortalitatẽ comparauit: qui tandem orbe pacato vt semper dũ vixit animo quietus fuit et pacificus in vniuersa religionis nostre tranquillitate. ab hac mortali vita plenũ dierũ se eximẽs corpus nobis sui itineris monimentũ reliquit. animã vero illi quem semper coluit deo

reddidit immortali. Age igitur inuictissime Rex prouintiam tibi a deo designatam: a parente relictam: et tuis met virtutibus meritam forti dextera aggredere: vt siqua forte idem genitor per etatis imbecillitatem vt fit in pendenti reliquerit: ad ea conficienda generosus et intrepidus ille animus tuus qui totiens hostes acerrimos et quidem parua manu profligauit: tot vrbes opulentissimas in deditionem compulit: tot populos: tot linguas ditioni sue subegit accomodetur: quo tandem te illum quem rerum omniũ conditor deus fatalem etati nostre: destinauit: ac vnicum in tribulationibus nostris solatiũ suscitauit e medio religionis nostre prodire videamus: qui igne spirituali accensus dei ecclesiam a Barbarorum incursibus: defendat et innocentem xpianoruz sanguinem tot annis misere effusum vlciscatur. Sed cum volentẽ facile sit in sententiam quã astruimus inducere et iampridem Maiestatem tuam opes simul cũ vita vltro offerentem viderimus. Vos illustrissimos Principes. Comites. Barones: Vos regum et principum Oratores. Vos fortes in armis exercitatos alloquor. Vos hec tangant. Vos ista requirant. Vestrum est serenissimo illi Regi vestro: hodie potius quam in crastinum in hostes fidei paratum exhibenti animũ velle et debere assistere. ac dei vestri honorem defendere. Neqz vos hostium aut gentes aut opes innumere terreant si modo quos video principes. Hic coram et oratorum patroni facultatibus suis aderunt: nam ipsis assencientibus: aderit diues Italia: aderit nobilis Gallia: aderit fortis Hyspania: aderit et bellicosa et populosa Germania: quibus sub tanto principe nostro et presidio fortissimi antemuralis Hungarie regno militantibus quandoquidem his potentatibus nec opes: nec vires quam Turcis minores sunt indubitatam promittimus in deo victoriam.

Dixi.

